

De Haar- en Baarddracht in het Nederlandse Leger

Een revolutie na bijna drie eeuwen evolutie

'Vrije Haardracht'. Deze kreet luidde in het begin van de zeventiger jaren een ware revolutie ten aanzien van de haar- en baarddracht in het leger in.

Hoewel de ergste excessen, die daarop volgden, wel tot het verleden behoren, is er heden ten dage een verscheidenheid te zien in het dragen van het hoofdhaar, baard en snor, die moeilijk te verenigen is met het begrip uniform, dat altijd het kenmerk van de militair geweest is. Hoe anders was het in vroeger tijden! In het tijdvak van het ontstaan van de staande legers en de daarmee gepaard gaande invoering van de uniform, was de haardracht nog niet aan bepaalde voorschriften gebonden.

De soldaten, zowel als de officieren, bleven het haar dragen zoals het in de maatschappelijke klasse waaruit zij voortkwamen gebruikelijk was. De soldaat, afkomstig uit de klasse van de handwerkslieden, boeren, vissers, enz. droeg de haren halflang tot over de oren of soms tot op de kraag. Ook de officieren en onderofficieren gaven oorspronkelijk een dergelijke haardracht te zien. Alleen werden bij hen de zijlokken vaak van het achterhaar gescheiden en samengevlochten of door middel van strikje samengebonden. Deze haardracht schijnt uitgevonden te zijn door de Franse maarschalk Cadenet. Derhalve werden deze vlechtjes dan ook 'cadenettes' genoemd.

Tegen het einde van de Spaanse Successieoorlog zijn er eigenlijk geen lange en slordige haren meer te zien. In deze periode is vooral bij de ruitery het achterhaar samengebonden en geborgen in een beurs of haarbuidel. Zo werden onder andere op een lijst van goederen, gezonden aan het regiment cavalerie Nassau-Saarbrücken, 318 'haarbuidels' vermeld. Deze haarbuidels werden naar de 'uitvinder' ervan, Lord Cadogan, stafofficier van Marlborough, ook wel 'cadogans' genoemd. De hogere officieren zijn meestal afgebeeld met de zogenoemde allonge-pruik, die gewoonlijk aan het hof door de adel naar het voorbeeld van Lodewijk XIV gedragen werd. Wel moet opgemerkt worden, dat deze watervallen van krullen vooral op statieportretten gezien worden. Te velde reikten de krullen meestal nog niet tot op de schouders. Na 1730 worden de haren weer langer gedragen en van achteren losjes samengebonden. Het was nog wel niet de stijve lange 'Zopf' van het Pruisische model, maar de mode ging toch langzamerhand die richting uit.

Een bijzondere haardracht is te zien bij de grenadiers van de infanterie. Om deze elite-soldaten een zo imponerend mogelijk uiterlijk te geven, moesten de zijlokken gevlochten in zogenoemde 'cadenettes' gedragen worden, hetgeen tezamen met vervaarlijke knevels het gewenste effect teweegbracht.

In deze periode waren de allongepruiken reeds weer uit de mode geraakt. De officieren begonnen het haar te poederen. De voor- en zijlokken werden in een groot aantal stijve rollen gewikkeld, waardoor een vierkante, nogal massief aandoende omlijsting van het hoofd werd verkregen. Het achterhaar werd meestal met een brede strik van zwarte zijde samengebonden. Inmiddels was er nog geen duidelijk voorschrift voor de haardracht gegeven. Hiervoor moest

nog gewacht worden op het verschijnen van het 'Reglement en Generaele Ordres voor de Infanterie van den Staat' in 1772. Daarop vooruitlopend was er toch wel enige uniformiteit in de haardracht gekomen. Omstreeks 1750 werd het haar gewoonlijk in een met zwart lint omwonden staart gedragen. Het haar werd nog niet in alle gevallen gepoederd. Vaak wordt dit nog in de natuurlijke kleur gedragen.

De grenadiers droegen het haar niet in een staart, doch gevlochten en dan onder de grenadiersmuts opgestoken. Dit zou zijn omdat de staart hinderlijk zou zijn bij het granaatwerpen, hoewel in dit tijdvak het granaatwerpen in de praktijk eigenlijk niet meer gedaan werd. De grenadiers en de 'timmerlieden', zoals de sappeurs toen genoemd werden, mochten of liever moesten een snor dragen, een voorrecht dat aan de musketiers van de infanterie ontzegd was.

De tamboers en pijpers van de grenadierscompagnieën droegen eveneens het haar gevlochten en opgestoken onder de grenadiersmuts, maar waren niet besnord. Dit alles werd eindelijk vastgelegd in het Reglement en Generaele Ordres van 1772. Hierin staat onder paragraaf XXXIII: 'De Grenadiers zullen geen Staarten in het Hair draagen, wanneer zij de Muts op hebben, maar zullen als dan derzelve Hair opbinden en gevlogten zijnde, onder de Muts bergen. De Musquetiers zullen een Staart in het Hair draagen, zonder dat van dezelve Lint mooge afhangen; en indien het Hair van een soldaat niet lang genoeg is, om er een Staart van te maaken van omtrent twee voet Rhijnlandsche Maat, zullen dezelve gebonden zijn om valsche Staarten in het Hair te draagen, om alle de Staarten, zo veel doenlijk van een egaale lengte te hebben.

N.B. Dit laatste, dat voor de Musquetiers voorgeschreeven is, zal insgelijks geobserveert of naargekoomen worden, door de Officieren, Onderofficieren, Tamboers en Pijpers'.

Voor de officieren gold het volgende:

Paragraaf VIII. 'De Hoofd-Officieren en de Capitains en subalterne Officieren van de Musquetiers zullen altoos, wanneer dezelve de Monteeing aanhebben een Staart draagen met eene kleine Strik daarboven van het Lint gemaakt, en de Capitains en subalterne Officieren der Grenadiers zullen het Hair gevlochten en onder de Muts draagen, indien zij in dienst als Grenadier Officieren of op de Parade zijn, doch indien dezelve een Wagt met Musquetiers in Garniezoenen optrekken, zullen zij een Staart in het Hair draagen, en kunnen zulks buiten dienst ook doen'.

Deze laatste zinsneden moeten verklaart worden uit de elders in dit reglement vermelde order, dat de grenadier-officieren op wacht met een detachement musketiers ook de hoed en niet de grenadiersmuts moesten dragen en bovendien gewapend moesten zijn met de sponton, zoals de officieren van de musketiercompagnieën. Bovenstaande regels bleven van kracht tot aan het einde van het bestaan van het leger van de Republiek der Verenigde Provincies in 1795.

Ten aanzien van de haardracht bij de cavalerie zijn de eerste aanwijzingen te vinden in het Reglement voor het Escadron Gardes du Corps van 1768. Art. XI Van de Properheit:

'De Gardes du Corps moeten altoos hunnen Monteringshoed, Rok en Vest draagen, en nooyt anders op Straat verschijnen; de Haaren altoos geacomodeert en met en Queue, zoowel in als buiten dienst, die aan de kruin afhangt, waar aan van boven een handbreed Lint moet afhangen'. Meer uitgebreid zijn de Generale Ordres van 5 november 1772.

'1. De Ruyters zullen haar Hair zonder toupet haten groeijen, en die haten lang worden dat dan boven de kruyn met een vlecht word ingevlochten, die tot in de Staart komt en die niet dan dun moet zijn, als zijnde schadelijk voor het Hair. Ook zullen gemelde Ruyters in of buiten dienst altoos in die order alom verschijnen, alleen zullen in het Garnisoen daarvan exempt zijn de Wagmeester en Trompetter en zulke die het Hair daartoe manqueert zonder dat buiten

deze exceptie iemand zig zal verstouten contrarie te doen, en worden de Officiëren der compagnieën versogt en de onderofficiëren gelast nauwkeurig agt te geeven, dat zulks stiptelijk word naargekomen.

N.B. Men moet egter zorg draagen ter conservatie van het Hair dat de vlegten van tijd tot tijd worden los gemaakt, en dat een Ruyter wanneer hij voor ziek word opgegeeven deeze vlegt ten eersten word uitgedaan.

2. De kneevens zullen egaal gedraagen worden, volgenst aangewezen model, zoo veel zulks mogelijk is, en zullen de luyden dezelve altoos zwart en wel opgezet hebben, ook zal geen verlofganger gedurende zijn absentie zig verstouten die te haten afscheeren.'

Al deze strenge voorschriften wijzen duidelijck op de Pruisische invloed, die zich in de tweede helft van de 18e eeuw in de meeste Europese legers deed gelden.

Toch is er ondanks dat een zekere verscheidenheid te zien in de wijze waarop het haar gedragen werd. Sommige regimenten, zowel bij de infanterie als bij de cavalerie droegen de zijlokken in een meer of meer stijve horizontale rollen boven de oren, terwijl andere dit deel van het haar weer in een losse verticale rol vóór de oren droegen. Zoals dit reeds lang gebruikelijk was, droegen de grenadiers de vlecht naar boven opgestoken onder de muts. Dit gold ook voor de tamboers en pijpers van de grenadiercompagnieën, de sappeurs of timmerlieden en voor de lijfcompagnieën van de regimenten dragonders. Kortom voor allen, die een muts en geen hoed droegen.

Het haar moest geregeld gepoederd worden en de rollen boven de oren moesten door middel van talg of een ander vet de gewenste stevigheid krijgen. Om dit alles volgens voorschrift in orde te maken, moesten de soldaten elkaar helpen bij het kappen. Hoewel het resultaat van deze arbeid op een afstand zeer ordelijk en netjes leek, was deze haardracht verre van hygiënisch. Niet alleen verspreidde die vaak een ondraaglijke reuk van ranzig vet, maar het met tarwemeel gepoederde haar was een ideale broedplaats voor luizen. In het zogenoemde 'klein equipment' van de soldaten bevond zich niet alleen een poederzak, maar tevens een grote en een 'nette' kam. De grote kam was natuurlijk om het haar te ordenen, maar de 'nette' was eigenlijk een netenkam, waarmee het kapsel van ongedierte gezuiverd moest worden. Daartoe diende dan ook de zinsnede in het reglement, dat het haar van de vlecht van tijd tot tijd losgemaakt moest worden, zulks in de eerste plaats bij de soldaten, die ziek gemeld werden en dus voor korte of langere tijd de hulp van hun kameraad moesten missen. Uit het reglement blijkt ook, dat de kneevens uniform moesten zijn. Dit gold niet alleen voor de cavalisten, doch eveneens voor alle andere snorrebaarden, namelijk de grenadiers en de sappeurs. Deze laatsten droegen nog geen volle baarden, zoals in de napoleontische tijd en later, maar soms zijn er bij de sappeurs wel al zogenoemde bakkebaarden te zien.

De officieren droegen, zoals in de Generaele Ordres staat, in het algemeen dezelfde kapsels als de manschappen. Zij droegen echter aan de bovenzijde van het staartlint een strik, die aanvankelijk vrij groot, maar later veel smaller was. Zij waren ook iets vrijer in de vorm van de zijlokken, die tegen het einde van de 18e eeuw vaak losjes uitgekamd gedragen werden. In het algemeen droegen de officieren, ook die van de cavalerie, geen kneevens. Een uitzondering maakten die van de huzaren die in het laatste decennium van de 18e eeuw hun intrede in het Staatse Leger deden. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog waren er wel tijdelijk een paar huzarenkorpsen in dienst van de Republiek geweest. Deze huzaren, grotendeels Hongaren, zagen er nogal woest uit met hun grote hangsnorren en hun voor de oren neerhangende donkere lokken. De huzaren, die tegen het eind van de 18e eeuw een blijvend onderdeel van het Staatse leger vormden, zagen er veel geciviliseerder uit. De haren waren op de gebruikelijke wijze tot een staart gebonden en gepoederd. Op de van hen bestaande tekeningen is te zien dat het verschil met de overige cavalisten bestond uit de grootte en vorm van de knevel en het feit, dat zij de bakkebaarden lieten groeien. In de jaren

na 1790 is te zien dat de huzaren hun zijlokken voor de oren lieten hangen en vaak tot zogenoemde cadettes vlochten, zoals dat in verschillende Europese legers

De 'Franse Tijd' (1795-1813)

De omwenteling van 1795 bracht geen revolutie in de haardracht met zich mee. Er zou te verwachten zijn, dat hier te lande het voorbeeld gevolgd zou worden van de 'carmagnolen', zoals de slecht geklede en slecht verzorgde 'bevrijders' genoemd werden.

Niets is minder waar. In het Bataafse leger ontving iedere soldaat van de infanterie, cavalerie en artillerie bij zijn klein equipment nog steeds een poederzak, 3 kammen en een haarlint.

Een decreet van 28 juli 1798 geeft dan ook de volgende aanwijzing:

'HAAR. Alle Officieren van de Armée van Colonel af tot den jongsten Tweeden Luitenant toe, en verder alle Onder-Officieren, Corporaals, Trompetters, Tamboers, Halvemaanblazers, Muzikanten en Genreenen, moeten het achterpair gebonden, en in eene met zwart Lint omwikkelde staart dragen, vier vingers breed van het achterhoofd, daar de Nek begint gebonden, een halven Rhijnlandsche Maat lang omwikkeld met zwart Lint, die der Officieren, aan het boven einde met eene Strik van hetzelfde Lint vastgemaakt, ter lengte van drie duimen; voor het overige alle zonder Strik, en met twee spelden vastgestoken, zonder dat er iets van het Lint bijhangt; onder het omwikkelde moet het losse hair ter lengte van een halven duim uitkomen.

Het hair boven op de kruin van het Hoofd mag nooit zo lang gedragen worden, dat het voor uit den hoed komt, en moeten de zijlokken eenvoudig uitgekamt, en altoos met het onderste van het oor egaal afgesneden worden.' Het is vrijwel alles bij het oude gebleven, alleen de stijve rollen boven de oren waren verdwenen.

De prenten van GENAERT uit 1802 en de aquarellen van J.A. LANGENDIJK geven een duidelijk beeld van de haardracht uit die jaren. De knevels werden, zoals voorheen alleen door de grenadiers en door de cavaleristen gedragen. In tegenstelling met de tijd vóór 1795 laat de Bataafse periode ook officieren van bovengenoemde onderdelen met knevels zien. J.F.

Dumonceau schrijft in zijn memoires het volgende over dit onderwerp: 'Het garnizoen van Haarlem omvatte o.a. een bataljon infanterie, waarvan de grenadiers, overigens flinke kerels, de snor niet van hunzelve, maar met zwarte was getekend droegen, volgens de voorgeschreven manier in het Hollandse leger in die tijd. Het was een nabootsing van de Pruisen, die gevoegd bij het gepoederde haar, een zeer goede indruk maakte.' (vrij vertaald naar het Frans). De bakkebaarden worden meer en meer gedragen. In tegenstelling tot het hoofdhaar zijn deze niet gepoederd. In het leger van het Koninkrijk Holland werd het haar nog steeds in een staart gedragen. Een decreet van 1 augustus 1806 luidde dan ook als volgt: 'Het dragen van het hoofdhaar met staart moet bij het leger in gebruik blijven.' Dit werd op 18 december daaraanvolgende nog een bevestigd met: 'Alle officieren en minderen dragen staart'. De staart was nu echter wel wat korter dan tevoren, deze reikte niet verder dan tot aan de onderzijde van de kraag, maar bleef nog wel gepoederd. Wee degenen die zich verstoutten van bovengenoemde bepalingen af te wijken. In een decreet van 2 september 1809 uitte Koning Lodewijk zijn verontwaardiging in de volgende termen: 'Bij het 5e en 8e Regiment Infanterie heeft men zich veroorloofd de staarten af te snijden en het haar niet te poederen. Dit wordt afgekeurd en den last gegeven om het haar weer te laten aangroeien'. Op 6 oktober van hetzelfde jaar wordt een dergelijke reprimande gegeven aan het 2e Regiment Kurassiers. Alleen bij het Legioen Veliten, opgericht 6 juli 1809, werd ten opzichte van de haardracht een moderner standpunt ingenomen: 'De veliten moeten het haar rond afgesneden dragen. De officieren en onderofficieren blijven staarten dragen.' Dumonceau beschrijft in zijn memoires enige nadere bijzonderheden over de haardracht in het leger van het Koninkrijk Holland.

De soldaten hielpen elkaar bij het kappen en wisten zich goed van die taak te kwijten. De staart - zo nodig aangevuld met een tampon - moest precies 2 duimen dik en over de lengte van 3 duimen omwikkeld zijn met zwart lint, vastgestoken met een speld met vergulde knop in de vorm van een knoop met een granaat. De staart moest juist reiken tot de onderzijde van de kraag en beslist niet verder.

De bakkebaarden moesten afgeschoren zijn tot aan een rechte lijn, lopend van de mond tot aan de onderzijde van de oren.

De wortels van de knevels - voor zover deze gedragen werden door de grenadiers en de cavaleristen - mochten niet verder reiken dan tot de mondhoeken.

Dit leek misschien belachelijk, maar het werd beschouwd als een geëigend middel om de discipline te handhaven. Deze uiterste regelmaat diende om eenieder te gewennen aan een stipte uitvoering van zijn plichten.

Een nieuwe mode dringt door...

Zoals reeds eerder is opgemerkt, droegen de officieren in de eerste jaren van het Koninkrijk de haren op dezelfde wijze als die voor de manschappen was voorgeschreven, zeker de officieren, die bij de troep dienden. Omstreeks 1809, dus gedurende de laatste twee jaar, dat Lodewijk Napoleon hier de scepter zwaaid, is te zien dat de officieren overgingen tot de in Frankrijk heersende mode om de haren kort afgesneden en min of meer gekruld op het voorhoofd te dragen. Verschillende portretten geven hier het bewijs van.

Eveneens worden er nu volle baarden gedragen door de sappeurs, die volgens het besluit van 1 maart 1807 à twee per compagnie in de organisatie waren opgenomen. Zij vormden wanneer een bataljon op mars was een indrukwekkend deel van de 'tête de colonne'. De tekeningen van Christofel Suhr, de 'Burger van Hamburg', leveren daar verschillende voorbeelden van.

Na de inlijving.

Zoals bekend mag worden verondersteld, werden de Hollandse korpsen in 1810 in het keizerlijk Franse leger ingelijfd. Het regiment grenadiers van de Garde des Konings werd in de Keizerlijke Garde als 3e regiment grenadiers opgenomen. Net als de andere korpsen van de Oude Garde, bleef het regiment de korte staart dragen. Bij de andere onderdelen van het voormalige leger van het Koninkrijk Holland werd een modernere stijl, rond afgesneden, zonder staarten en met bakkebaarden, aangenomen.

Deze nieuwere haardracht werd in het nieuwe Nederlandse leger van 1813 ook voorgeschreven. Wel bleef deze nog aan de nodige regels onderworpen. Het Reglement op de Inwendige Dienst van augustus 1817 bepaalde in artikel 115: 'De haren zullen altijd kort moeten afgesneden zijn, zij zullen van voren niet onder de schakot mogen uitkomen; bij het afsnijden der haren zal men evenwel nauwkeurig acht geven op de voorschriften van het Departement van Oorlog, ten gevolge van het geneeskundig advies ten dezen gegeven, ten einde 's mans gezondheid te conserveren.'

Naar aanleiding van het optreden van een oogziekte meende de Inspecteur van de Geneeskundige Dienst, dat dit te wijten was aan het te kort afsnijden van het hoofdhaar. Dus werd per circulaire van 22 oktober 1821 aan de commandanten van de zes grote militaire commando's de order gegeven dat het haar niet korter dan tot op twee duim Rijnlandsche of ruim 5 duim, 2 streep Nederlandse maat=5,2 cm afgesneden mocht worden.

Er heersten bij de korpsen nog wel eens vreemde toestanden. Een legerorder van 10 april 1823 bevatte o.m. de volgende paragraaf: '4e. Insgelijks is alsmede met veel ongenoegen vernomen, dat de soldaten verplicht worden het haar achter op het hoofd en in den nek opgestoken te hebben; waartoe het haar moet worden natgemaakt, hetgeen des avonds door

het vastbinden met natte doeken schijnt bewerkstelligd te worden. Dergelijke praktijken worden mede strengelijk verboden daar dit niet anders dan ten nadeele van de gezondheid der manschappen moet strekken en geenszins ter bevordering van die reinheid en zindelijkheid, welke onafgebroken het voorwerp der zorgen van de chefs der korpsen dient te wezen'. Blijkbaar was deze vaderlijke zorg later niet meer nodig, want dergelijke aanschrijvingen komen daarna niet meer voor.

Wel is er een aanschrijving van 6 november 1850 No 7 B met de volgende inhoud: 'Uit de rapporten der laatstelijk gehouden inspectie is het mij gebleken dat er bij de korpsen van het Leger, met opzigt tot het dragen van het haar en van de baard door de onderofficieren en verdere manschappen, een aanmerkelijk verschil bestaat, in dien zin, dat bij het eene korps het dragen van knevels en baarden ten strengste wordt verboden, terwijl bij het andere daaromtrent volkomen vrijheid wordt gelaten. De bestaande voorschriften, ten aanzien van vorenbedoelde aangelegenheid, niet volkomen duidelijk zijnde, vooral wat betreft de baarden, heb ik gemeend, ter wegneming van alle onzekerheid ten deze, en, ten einde bij alle korpsen van het Leger op eene eenparige wijze te doen handelen, te moeten bepalen:

1. dat, wat het hoofdhaar betreft, art 115 en 211 van het Reglement op de Inwendige dienst der Infanterie en Kavalerie, stiptelijk zal moeten worden nageleefd;
2. dat de knevels naar verkiezing kunnen worden gedragen; dat men dat gedeelte van den baard, hetwelk zich onder de benedenlip bevindt; en bekend is onder den naam van impériale, zal kunnen laten staan;
3. dat de bakkebaarden nimmer met de knevels, noch met de impériale zullen mogen ineenloopen;
4. dat de bakkebaarden, de baard aan en onder de kin, de kraag van den rok of van Benig ander kleedingstuk niet zullen mogen bedekken; terwijl daarbij de zindelijkheid en het goed voorkomen van den man nimmer uit het oog mag worden verloren.

De Minister van Oorlog
(geteekend) VAN SPENGLER'

In de collectie Schnoukaert bevond zich ter illustratie hiervan een primitieve tekening, die, op karton geplakt en gevernist, klaarblijkelijk op een der chambrées van het 1e eskadron van het 3e Regiment Dragonders had gehangen. De officieren genoten in dezen meer vrijheid dan de onderofficieren en manschappen. Dit komt tot uiting in een schrijven van de Directeur Generaal van Oorlog, gedateerd 31 december 1842, No. 61b.:

'Aan de bevelhebbers der drie divisien infanterie, enz.

De vraag geopperd zijnde, of de bepalingen betreffende het dragen der knevels en baarden voor de manschappen bestaande, ook op de officieren van toepassing zijn, heeft Zijne Majesteit, aan wiep door mij die vraag ter beslissing is onderworpen, aan de Heeren officieren in het algemeen gelieven te vergunnen, de knevels en baarden naar welgevallen te dragen. Onder mededeeling daarvan, heb ik de eer U te verzoeken, de officieren onder Uw bevelen ressorterende, met het bovenstaande bekend te maken.

De Directeur-Generaal van Oorlog,
(geteekend) LIST.'

Inmiddels was er hier en daar wel kritiek geleverd op de stringente bepalingen omtrent de baarddracht in de Aanschrijving van 1850. Een commentaar op de inwendige dienst uit 1867 brengt dit als volgt onder woorden:

'Art. 158. Waarom die voorschriften voor den baard, die niet met de knevels en de impériale (zegge: sik) mag ineenlopen; het gelijkt naar plagerij!'

Waarschijnlijk heeft het toch wel enige indruk gemaakt, want in de uitgave van 1868 wordt deze bepaling ruimer gesteld.

'Art. 153. Het hoofdhaar moet kort, doch de knevel en baard mogen naar verkiezing worden gedragen, mits daarbij de zindelijkheid en het goed voorkomen nimmer uit het oog worden verloren. Zo veel mogelijk wordt bij elke compagnie een tamboer, hoornblazer of soldaat als haarsnijder en barbier bestemd.'

Een dergelijke tekst treft men ook in de daaropvolgende uitgaven van de 'Inwendige Dienst' van 1884, 1896, 1903 en 1912 aan.

In die van 1928 wordt ook aan de haardracht zelve meer ruimte gegeven. Artikel 129 luidt nu: 'Hoofdhaar, knevel en baard mogen naar verkiezing gedragen worden, mits daarbij de zindelijkheid en het goede voorkomen niet uit het oog worden verloren. De regimentscommandant bepaalt de wijze, waarop het scheren en haarsnijden in de kazerne wordt geregeld.'

In het Handboek voor den soldaat uit 1933/1937 wordt het volgende gezegd: 'C. Scheren en haarsnijden.

De soldij- genietende militairen worden van rijkswege in de gelegenheid gesteld, zich naar behoefte te doen scheren en haarsnijden.

Hoofdhaar, knevel en baard mogen naar verkiezing worden gedragen, mits - ter beoordeeling van den compagnies - (batterij- of eskadrons-)commandant - de zindelijkheid en het goede voorkomen niet uit het oog worden verloren.' Ondanks die verleende vrijheid van haar - en baarddracht, blijft toch de commandant van het onderdeel de controle op het uiterlijk voorkomen van zijn mannen behouden, zodat er geen grote afwijkingen van de heersende normen zouden voorkomen. Tot 1940 gaf dat blijkbaar geen moeilijkheden. Hoogstens konden er bezwaren rijzen tegen het dragen van een volle baard, omdat deze moeilijkheden zou kunnen veroorzaken bij het dragen van het gasmasker. Dan moest de man gedwongen worden om ter wille van zijn eigen veiligheid de baard af te scheren. Dit waren echter uitzonderingen, want baarden waren in die jaren niet in de mode.

Baarddracht en mode

Hoe was het met de baarddracht in de periode van 1815 tot 1940 eigenlijk gesteld? In het algemeen kan men vaststellen, dat bij het dragen van knevel en baard de burgermode werd gevolgd. Dit is duidelijk te zien aan de hand van portretten en foto's, waar militairen op voorkomen. Tussen 1815 en ongeveer 1850 zijn er bij de meeste militairen fraaie bakkebaarden te zien. Knevels waren een voorrecht van de bereden wapens en bij het voetvolk van de flankeurs en grenadiers.

Volle baarden zijn er zelden te zien, doch zij waren als het ware verplicht voor de sappeurs, die tot 1839 bij de infanterie voorkwamen (1, later 2 per compagnie). Het was zelfs zo, dat wanneer een sappeur niet in staat was om zelf een behoorlijke baard aan te kweken, hij zich moest sieren met een valse baard. Een bewijs hiervoor vindt men in een inventarislijst van 23 mei 1814 van de Amsterdamse schutterij, waarop o.m. 10 valse baarden voorkomen.

Omstreeks 1850 komt de zogenoemde 'impériale', een korte kinbaard of sikje, zoals Napoleon III placht te dragen, in de mode. Deze werd dan ook zeer veel door officieren en minderen gedragen. Na de val van Napoleon III in 1870, verdween ook de impériale spoedig van het toneel om plaats te maken voor dikke bakkebaarden naar het voorbeeld van de nieuwe keizer, Wilhelm I. De volle baard kwam toen ook langzamerhand weer terug en was zeer in trek bij oudere beroepsofficieren en onderofficieren. In de loop van deze eeuw raakte de baard weer uit de mode. Intussen bleef de knevel zich in allerlei vormen en grootte handhaven, vooral bij officieren en onderofficieren.

Na de Tweede Wereldoorlog

In de jaren na 1945 bleef het voorlopig bij het oude. In het Handboek voor de soldaat uit de periode tussen 1950 en 1972 komt onder het hoofdstuk 'Persoonlijke hygiëne voor iedereen' nog het vaderlijke advies voor:

'HOOFD. Een korte haardracht vereenvoudigt het schoonhouden en geeft minder kans op hoofdluis, hoofdschimmels, zweren en andere aandoeningen van de hoofdhuid.'

Om daarop enige controle uit te oefenen, bevatte het Handboek voor het dienstplichtig kader van 1966 dan ook de aanwijzing om bij inspecties onder andere op de volgende punten te letten:

'Zijkanten kort; lengte van de haren?; vrij van de oren; keurig geschoren?' Maar toen volgens een oekaze uit het begin van de zeventiger jaren alles mocht en alle controle verviel, leidde dit tot een ware revolutie. Vele dienstplichtigen gebruikten de vrijheid van haar- en baarddracht om met de meest bizarre kapsels en baarden te verschijnen. Dit was een terugkeer naar de toestand van rond 1700. Soms moesten haarnetjes worden uitgereikt om de dragers tegen ongelukken tijdens oefeningen te beschermen.

Binnen de NAVO waren het alleen de Denen en de Nederlanders die er zo bij liepen. Heden ten dage is zowel in het leger als in de burgermaatschappij weer het haar meer in de overeenstemming met de moderne mode.